

Taloudelliset väärinkäytökset – kansainvälinen uhka liiketoiminnalle





Johdanto

Edessäsi on jo seitsemäs PwC:n maailmanlaajuinen taloudellisia väärinkäytöksiä koskeva tutkimus Global Economic Crime Survey. Joka toinen vuosi toteutettavaan tutkimukseemme saimme yli 5 000 vastausta ympäri maailman. Kysely toteutettiin elo–lokakuussa 2013. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä organisaatioiden tietoisuutta taloudellisiin väärinkäytöksiin liittyvistä riskeistä sekä niiden ennaltaehkäisystä.

Taloudelliset väärinkäytökset nousevat yhä suuremmassa määrin johdon agendalle myös hiljattain julkaistun PwC:n 17:n Annual Global CEO Surveyn perusteella. Tutkimuksen mukaan yli puolet yritysjohtajista on huolestuneita tai erittäin huolestuneita erityisesti lahjontaan ja korruptioon liittyvistä riskeistä.

Tässä suomenkielisessä tiivistelmässä nostetaan esiin tärkeimmät havainnot kansainvälisestä raportista sekä tuodaan esiin taloudellisiin väärinkäytöksiin liittyviä pohjoismaisia erityispiirteitä.

Taloudelliset väärinkäytökset vuonna 2014

Halusimme selvittää, olivatko organisaatiot joutuneet taloudellisen väärinkäytöksen uhriksi viimeisen kahden vuoden aikana. Kyselyyn vastanneista pohjoismaisista* organisaatioista lähes joka neljäs (23 %) ilmoitti kohdanneensa taloudellisia väärinkäytöksiä viimeisen kahden vuoden aikana. Maailmanlaajuisesti väärinkäytöksiä kohdanneiden organisaatioiden osuus oli huomattavasti suurempi (37 %). Taloudellisia väärinkäytöksiä kohdanneet pohjoismaiset organisaatiot kohtasivat yksittäisiä väärinkäytöstapauksia keskimäärin vähemmän ja väärinkäytöstapaukset olivat taloudellisilta sekä epäsuorilta vaikutuksiltaan pienempiä kuin kansainvälisesti.

Huomionarvoista on kuitenkin se, että pohjoismaiden osalta luku kattaa yksinomaan pohjoismaissa tapahtuneet taloudelliset väärinkäytökset. Kansainvälisesti toimivilla pohjoismaisilla organisaatioilla todennäköisyys kohdata väärinkäytöksiä on luultavasti lähempänä maailmanlaajuisia tuloksia. Tutkimuksemme vastanneista pohjoismaisista organisaatioista 60 % toimi useammassa kuin yhdessä maassa ja 29 % toimi yli kymmenessä maassa. Kattavimmin edustetut

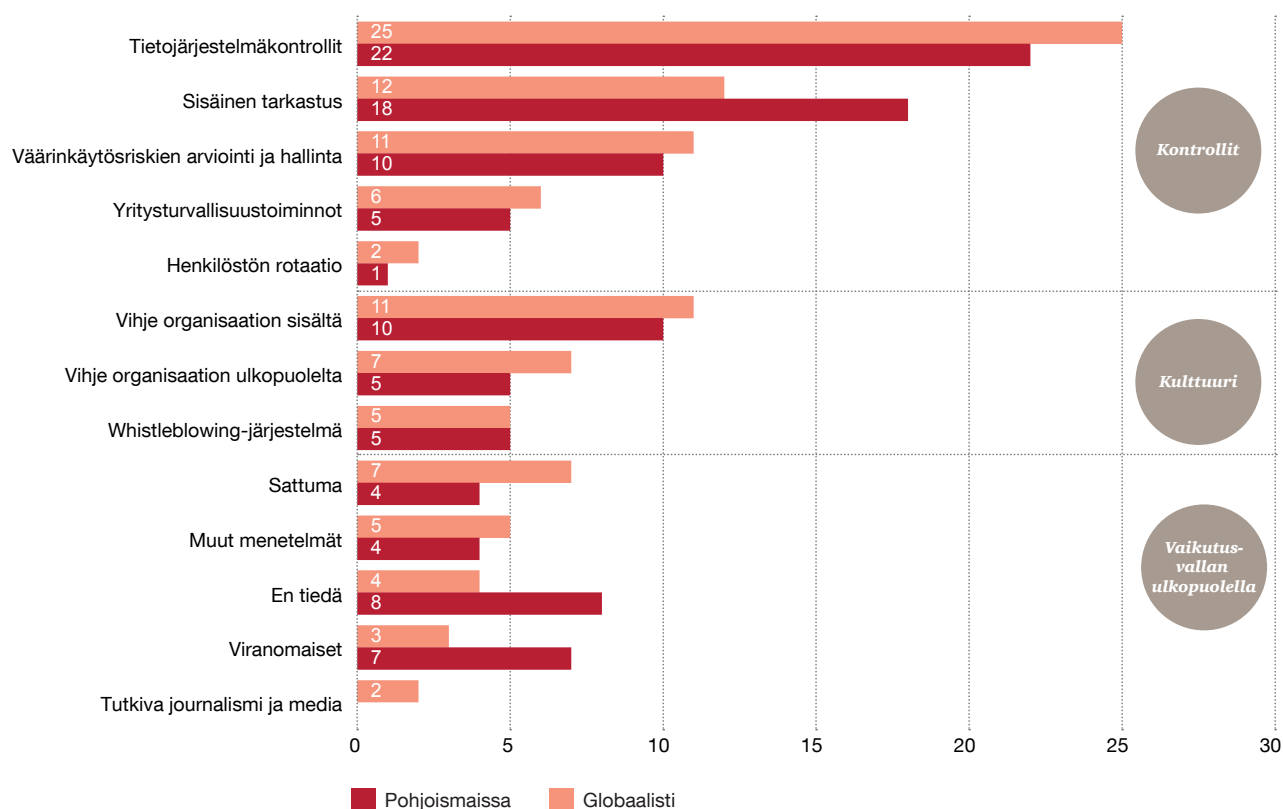


Pohjoismaisissa organisaatioissa paljastuneista taloudellista väärinkäytöksistä 77 % tuli ilmi organisaation omassa vaikutusvallassa olevien väylien kautta.

toimialat olivat teollisuus- (21 % vastaajista), rakennus- (10 %) sekä finanssipalveluiden toimialat (8 %). Kansainväliseen tutkimukseen verrattuna teollisuus- sekä rakennustoimialat olivat yliedustettuina. Vastaavasti finanssipalveluiden toimialalta vastaajia oli vähemmän.

Pohjoismaisissa organisaatioissa paljastuneista taloudellista väärinkäytöksistä 77 % tuli ilmi organisaation omassa vaikutusvallassa olevien väylien kautta. Vaikutusvallassa olevilla kanavilla tarkoitetaan tässä tekijöitä, joihin organisaatio voi vaikuttaa kehittämällä sisäistä valvontaan- ja organisaatiokulttuuriaan (esim. rotaatiokäytännöt, sisäinen tarkastus ja ilmiantojärjestelmät). Merkittävimmäksi yksittäiseksi taloudellisten väärinkäytösten paljastusmekanismiksi nousi pohjoismaissa sisäinen tarkastus. Edelleen kuitenkin 23 % taloudellisista väärinkäytöksistä tuli ilmi sellaisten tekijöiden kautta, joihin organisaatio ei voi suoraan vaikuttaa (esim. sattuma, viranomaistutkinta tai media).

Merkittävimpien taloudellisten väärinkäytösten ilmitulokanavat 2014, %



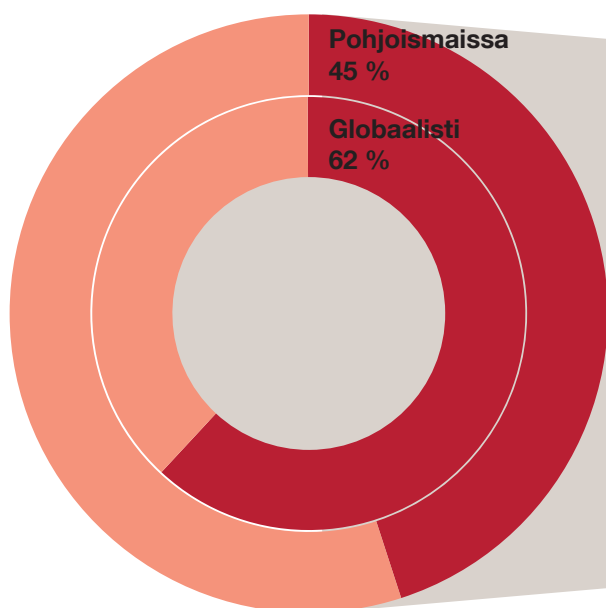
* Pohjoismailla tarkoitetaan seuraavia maita: Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska.

Whistleblowing

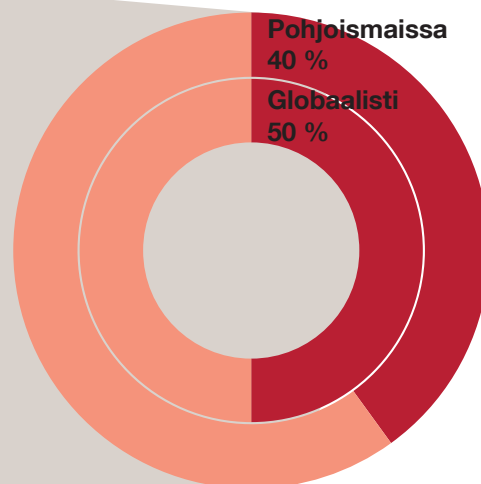
Pohjoismaissa kaikkiaan 21 % (23 % kansainvälisesti) raportoiduista väärinkäytöksistä oli havaittu eri kanavien kautta tulleiden, organisaation sisäisten tai ulkoisten vihjeiden avulla. Tehokas tapa estää ennalta ja selvittää taloudellisia väärinkäytöksiä on tarjota työntekijöille ja muille sidosryhmille useita eri vaihtoehtoja kertoa väärinkäytöksiin ja epäeettiseen toimintaan liittyvistä huolistaan. Whistleblowing-kanava tarjoaa mahdollisuuden havainnoista ilmoittamiseen silloin, kun organisaation muut viestintä- ja ilmoituskanavat eivät sovellu tai ole muuten mahdollisia.

Pohjoismaiset organisaatiot ovat whistleblowing-kanavan käyttämisen suhteen jäljessä kansainvälisessä vertailussa. Kansainvälisesti 62 %:lla vastaajista on käytössään jonkinlainen whistleblowing-kanava, kun taas pohjoismaissa sitä hyödyntää alle puolet (45 %) organisaatioista. Samaan aikaan vain 40 % pohjoismaisista vastaajista, joilla oli whistleblowing-kanava käytössään, piti järjestelmää tehokkaana. Kansainvälisesti kanavaa piti tehokkaana 50 % vastaajista. Vastausten perusteella whistleblowing-kanavaa ei pohjoismaissa pidetä yleisesti erityisen tarpeellisenä tai hyödyllisenä, vaikka tosiasiaissa pohjoismaissa väärinkäytökset havaitaan whistleblowing-kanavan kautta lähes yhtä usein kuin kansainvälisestikin.

**Osuus organisaatioista, joissa
Whistleblowing-kanava on jo käytössä**



**Osuus organisaatioista, joissa
Whistleblowing-kanava on käytössä ja
jotka pitävät kanavaa tehokkaana**



Yli kolmasosa (36 %) pohjoismaisista vastaajistamme ei ollut arvioinut väärinkäytösriskejään kertaakaan viimeisen kahden vuoden aikana.

Väärinkäytöstyypit

Erityyppisten taloudellisten väärinkäytösten keskinäinen suhde ei ole muuttunut merkittävästi kahden viime vuoden aikana. Tyypillisimpiä pohjoismaisten organisaatioiden kohtaamia väärinkäytöksiä olivat

1. varojen tai resurssien väärinkäyttö,
2. lahjonta ja korruptio sekä
3. tietoverkkoihin kohdistuvat väärinkäytökset.

Samat merkittävimmät väärinkäytöstyypit toistuivat myös vuonna 2011 toteutetussa tutkimuksemme. Hankintoihin sekä henkilöstöhallintoon liittyvät väärinkäytökset nostettiin nyt ensimmäistä kertaa tutkimuksemme itsenäisiksi väärinkäytöstyypeiksi ja kansainvälisesti nämä saavuttivat heti kärkisijat yleisimpien väärinkäytöstyyppien joukossa (2. ja 6.). Kansainvälisiin tuloksiin verrattuna pohjoismaiset organisaatiot kärsivät huomattavasti harvemmin henkilöstöhallintoon ja hankintoihin liittyvistä väärinkäytöksistä.

Kansainvälisesti organisaatioiden odotukset tulevaisuuden suhteen ovat synkät: taloudellisten väärinkäytösten eri muotojen odotetaan lisääntyvän entisestään. Pohjoismaiset organisaatiot ovat tältä osin hieman optimistisempia. Neljäsosa (25 %) pohjoismaisista vastaajista uskoo kuitenkin joutuvansa tietoverkkoihin kohdistuvien rikosten uhriksi seuraavan kahden vuoden aikana. Varojen tai resurssien väärinkäyttötapausten uskoo puolestaan kohtaavansa 22 % pohjoismaisista organisaatioista.

Organisaatiot arvioivat väärinkäytösriskejään aiempaa harvemmin, vaikka vastaajien odotusten valossa väärinkäytösriskit ovat kasvussa ja aktiivisten toimien väärinkäytösriskien hallitsemiseksi tulisi pikemminkin lisääntyä. Yli kolmasosa (36 %) pohjoismaisista vastaajistamme ei ollut arvioinut väärinkäytösriskejään kertaakaan viimeisen kahden vuoden aikana. Maailmanlaajuisesti näitä organisaatioita oli tutkimukseen vastanneista joka neljäs.

Tyypillinen tekijä

Väärinkäytöksen tekijä oli 56 %:ssa havaituista väärinkäytöksistä organisaation sisältä. Tässä on kuitenkin huomattavia toimialakohtaisia eroja. Organisaatioiden ulkopuolisten tekijöiden osuus on suurempi mm. finanssipalveluiden toimialalla, missä ulkopuolisten tekijöiden suurta osuutta saattaa selittää tietoverkkoihin kohdistuneiden väärinkäytösten suuri määrä. Toisaalta tietyillä toimialoilla, kuten rakennus- ja energiatoimialoilla, organisaatioiden sisäisten tekijöiden osuus oli huomattavasti suurempi kuin keskimäärin.

Tekijä on sekä pohjoismaissa että kansainvälisesti tyypillisesti keski-ikäinen mies, jolla on vähintään alempi korkeakoulututkinto ja joka on työskennellyt organisaatiossa 3–10 vuotta. Tekijä toimii yleisimmin organisaation keskijohdossa, mutta verrattuna aikaisempiin vuosiin sekä kansainvälisiin tuloksiin ylemmän johdon osuus tekijöiden joukossa on pohjoismaissa pienentynyt. Tekijä on aikaisempaa useammin suorittavasta portaasta.

Kysyttäessä vastaajilta minkä seikan he uskovat eniten vaikuttaneen sisäisen tekijän motivaatioon väärinkäytöksen taustalla, 81 % pohjoismaisista vastaajista oli sitä mieltä, että tilaisuus oli tehnyt varkaan. Toisin sanoen tekijälle oli tarjoutunut tilaisuus ja hänellä oli riittävät kyvyt väärinkäytöksen suorittamiseen. Vain 5 % pohjoismaisista vastaajista oli sitä mieltä, että tulostai suoriutumispaineet oli keskeisin syy väärinkäytöksen taustalla.

Väärinkäytösten ennaltaehkäisyn kannalta tulos on merkittävä, sillä kaikista väärinkäytöksen tekijän motivaatioon vaikuttavista syistä juuri tilaisuus on tekijä, johon organisaatio pystyy parhaiten itse vaikuttamaan. Sisäisen valvonnan sekä kontrollien kehittämisen avulla ennaltaehkäistään tehokkaimmin niitä tilanteita, joissa väärinkäytöksen tekijälle tarjoutuu tilaisuus ja mahdollisuus organisaation kannalta haitalliseen tekoon.

81 % pohjoismaisista vastaajista oli sitä mieltä, että tilaisuus oli tehnyt varkaan.

Lahjonta ja korruptio

Lahjontaan ja korruptioon liittyvien väärinkäytösten osuus havaituista taloudellisista väärinkäytöksistä on kasvussa. Korruptioon ja lahjontaan liittyvät väärinkäytökset ovat lisääntyneet selvästi myös pohjoismaissa. Tutkimuksemme mukaan noin viidesosa (22 %) pohjoismaissa havaituista väärinkäytöksistä liittyi korruptioon tai lahjontaan (14 % vuonna 2011) ja tämä oli siten toiseksi yleisin väärinkäytöksen muoto.

Lahjonnanvastaisista toimenpiteistä ja regulaatioympäristön kehittymisestä huolimatta riski joutua lahjonnan tai korruption uhriksi ei ole vastaajiemme mielestä pienemässä. Sekä kansainvälisesti että pohjoismaissa lahjonnan ja korruption riskiä pidettiin tulevaisuudessa suurempana kuin vuoden 2011 tutkimuksessamme.

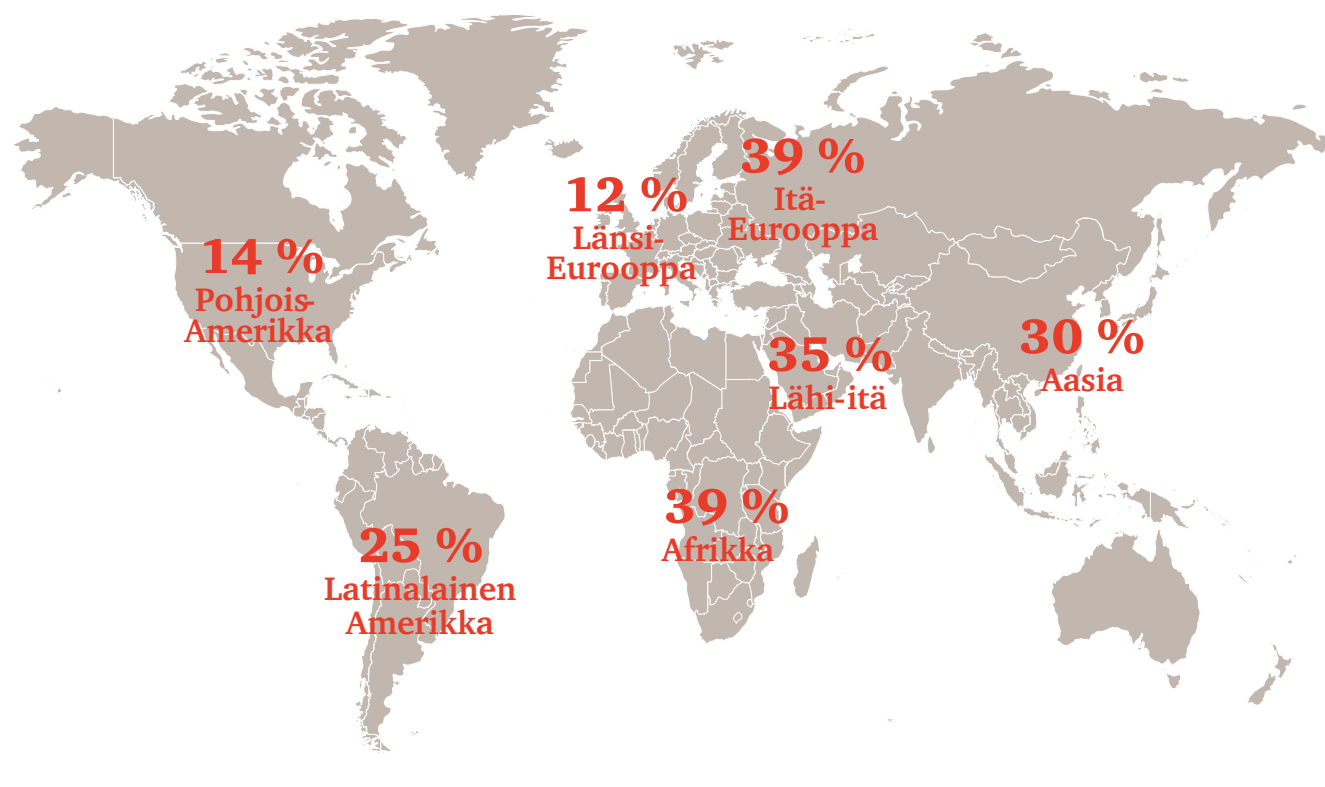
Kansainvälisesti kyselyn vastaajista 29 % oli sitä mieltä, että riski joutua lahjonnan tai korruption uhriksi on todennäköinen seuraavan kahden vuoden aikana. Huomattavasti pienempi osuus vastaajista (13 %) piti todennäköisenä, että joutuu lahjonnan tai korruption uhriksi pohjoismaissa.



Vaikka taloudellisten väärinkäytösten seurauksena huomattavia vahinkoja (suuruudeltaan yli 75 miljoonaa euroa) kärsineiden organisaatioiden määrä on kansainvälisesti suhteellisen pieni, on niiden määrä kasvanut huomattavasti vuodesta 2011. Osasyynä tähän on todennäköisesti korruptio- ja lahjontatapausten määrän kasvu, sillä nämä väärinkäytökset tulevat erityisen kalliiksi organisaatioille mahdollisten sakkojen, oikeudenkäyntikulujen ja korjaavien toimenpiteiden muodossa. Kansainvälisten tulosten perusteella lahjontaan ja korruptioon liittyy usein myös taloudellisen informaation vääristelyn riski. Taustalla on mahdollisesti se, että korruptioon liittyvien epäasiallisten liiketoimien kirjaaminen johtaa usein myös taloudellisen informaation vääristelyyn.

Selvitimme myös sitä, kuinka organisaatiot ovat reagoineet lahjontaa ja korruptiota koskeviin kansainvälisiin regulaatiomuutoksiin. UK Bribery Act (UKBA) on vuonna 2011 Iso-Britanniassa voimaan tullut lahjonnanvastainen laki, jonka soveltaminen voi tulla kyseeseen, jos jotakin osaa yhtiön liiketoiminnasta harjoitetaan Iso-Britanniassa ja jos yhtiön edustaja syyllistyy lahjontaan. Vastausten perusteella UKBA ei ole relevantti 30 %:lle pohjoismaisista vastaajista, mutta samalla 41 % vastaajista ei ollut joko kuullut UKBA:sta tai ei tiennyt, oliko oma organisaatio reagoanut siihen jollain tavalla. Vain 8 % vastaajista oli lain seurauksena merkittävästi muuttanut tai arvioinut toimintatapojaan.

Lahjonnasta ja korruptiosta raportoineiden osuus maanosittain



Yhteystiedot

Ota yhteyttä asiantuntijoihimme:

Leea Uusi-Hautamaa

044 530 4005

leea.uusi-hautamaa@fi.pwc.com

Elisa Koponen

045 137 7153

elisa.koponen@fi.pwc.com

www.pwc.com/crimesurvey

PricewaterhouseCoopers Oy, PL 1015 (Itämerentori 2), 00101 Helsinki. Puhelin 020 787 7000.

PwC auttaa yrityksiä kasvamaan, toimimaan tehokkaasti ja raportoimaan luotettavasti. Apunasi on Suomessa 775 asiantuntijaa ympäri maan. Olemme sitoutuneita tuottamaan laadukasta palvelua liikkeenjohdon konsultointiin, yritysjärjestelyiden, veroneuvonnan, tilintarkastuksen ja muun varmennuksen alueilla. Tavoitteenamme on luoda kestävä kasvua. Ota yhteyttä tai lue lisää: www.pwc.fi.

PwC toimii 157 maassa yli 184 000 asiantuntijan voimin. Nimi PwC viittaa PwC-ketjuun ja/tai yhteen tai useampaan sen jäsenyritykseen, joista jokainen on oma itsenäinen yhtiö. Lisää tietoa: www.pwc.com/structure.

Tämä julkaisu on tarkoitettu yleisohjeistukseksi lukijoita kiinnostavista aiheista, eikä sitä voida pitää asiantuntijaneuvontaa vastaavana kannanottona. Lukijan ei pidä toimia tähän julkaisuun sisältyvän tiedon perusteella hankkimatta yksityiskohtaisempaa asiantuntijaneuvontaa. Emme takaa tähän julkaisuun sisältyvien tietojen oikeellisuutta tai täydellisyyttä, eikä PricewaterhouseCoopers ota vastuuta niistä seurauksista, joita saattaa aiheutua lukijalle tai jollekin muulle taholle, mikäli he toimivat, ovat toimimatta tai tekevät päätöksiä tähän julkaisuun sisältyvän tiedon perusteella.

© 2014 PricewaterhouseCoopers. Kaikki oikeudet pidätetään.